

HUSSEIN JASMINE*

Első vagy hátsó ajtó? – Az elektronikus felügyelet alkalmazása a büntetés-végrehajtásban*

I. Bevezetés

A büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttsága napjainkban is az országok többségét cselekvésre sarkalló kihívás. A legfrissebb (2018. évi szeptemberi) adatok alapján jelenleg a világon 121 ország telítettségi rátája mutat 100% feletti számokat,¹ köztük Magyarországé is.² A Penal Reform International³ 2018-as éves jelentéséből⁴ kiderül, hogy a világ különböző tájai eltérő számadatokat jeleznek a szabadságvesztés-büntetés alkalmazását illetően. A 2000-2015 közötti időszakban a börtönnépesség Óceánia térségében például majdnem 60 %-kal, míg az amerikai térségben 40 %-kal növekedett. Az európai kontinensen ugyanezen időszakban ugyan 21 %-kal csökkent a bebörtönzések aránya, viszont 15 európai ország telítettségi rátája továbbra is 100 % feletti.⁵ A csökkenés részben köszönhető az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatának, másrészt pedig az Európa Tanács ajánlásainak, amelyek a resztoratív igazságszolgáltatás eszközeinek, valamint a közösségi szankciók alkalmazásának előmozdítását célozzák.⁶

* PhD-hallgató, SZTE ÁJTK, Bűnügyi Tudományok Intézete

* A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

¹ http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/occupancy-level?field_region_taxonomy_tid=14 (Letöltés ideje: 2019. 03. 10.)

² A magyar büntetés-végrehajtási intézetek átlagtelítettsége 2014 óta ugyan csökkenő tendenciát mutat, a 2018-as adatok szerint ez jelenleg 118.3%. <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BvOP/Kiadvanyok/Bortonstatisztikai%20Szemle%202018%201.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 03. 26.)

³ A Penal Reform International egy londoni központtal működő civil szervezet, amely kifejezetten a büntető igazságszolgáltatásban felmerülő problémákkal foglalkozik, ezzel összefüggésben kutatásokat végeznek, jelentéseket tesznek közzé.

⁴ Penal Reform International: Global Prison Trends. 2018. 7. p. https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/04/PRI_Global-Prison-Trends-2018_EN_WEB.pdf (Letöltés ideje: 2019. 03. 26.)

⁵ http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/occupancy-level?field_region_taxonomy_tid=14 (Letöltés ideje: 2019. 03. 10.)

⁶ Recommendation R (99)19 concerning mediation in penal matters; Recommendation Rec (2003)22 on conditional release; Recommendation CM/Rec (2010)1 on the Council of Europe Probation Rules;

A büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettsége megnehezíti a rezsim működését, jelentős biztonsági és egészségügyi intézkedéseket igényel, ellehetetleníti a reintegrációs célok hatékony megvalósítását, valamint gyakran emberi jogi sérelmeket is okoz. A probléma komplexitásából adódóan azonban nem tudunk egy kizárólagos megoldást kínálni a jelenségre, hanem különböző társadalmi, infrastrukturális és jogi faktorok figyelembevételével és együttalkalmazásával kell eljárni. Ezek közül tanulmányomban kifejezetten a szabadságvesztés-büntetésének végrehajtási jogban megjelenő, és az elektronikus felügyelethez kötődő alternatíváira kívánok fókuszálni.

II. Első és hátsó ajtó stratégikák – az elektronikus felügyelet

A túlszűfolttság problematikájával, valamint a szabadságvesztés-büntetés végrehajtási alternatíváival több nemzetközi dokumentum és ajánlás foglalkozik⁷, amelyek megoldási lehetőségeit a büntetés-végrehajtási jog szempontjából dogmatikailag két nagy csoportba sorolhatjuk. Beszélhetünk az ún. első ajtó módokról (*front-door strategies*), amelyek eleve arra irányulnak, hogy az elkövető ne kerüljön be a büntetés-végrehajtási intézetbe, így kiküszöbölve az esetleges prizonizációs hatásokat. Tág értelemben ide sorolhatjuk a dekriminalizáció gondolatát, a mediációs eljárást, az alternatív szankciók alkalmazását, illetve a felfüggesztett szabadságvesztés jogintézményét is. A másik nagy csoport a hátsó ajtó stratégikák (*back-door strategies*), amikor a fő cél, hogy a fogvatartási periódus a lehető legrövidebb legyen, ilyen megoldások az idő előtti szabadítás jogintézményei, mint például a feltételes szabadságra bocsátás.⁸ Ebben a dogmatikai rendszerbe illeszthető be az elektronikus felügyelet is, amely a technológia fejlődésével, valamint az európai büntetőpolitika humanizálódásával egyre inkább teret nyer a büntető igazságszolgáltatásban.

Az elektronikus felügyelet lényegét tekintve egy általános fogalom, amely a büntető igazságszolgáltatás rendszerében felügyeleti, korlátozó intézkedésekhez kapcsolódik, és a technológia (elektronikus távfelügyeleti eszköz) segítségével lehetővé teszi az igazságszolgáltatási és végrehajtó szervek számára az adott személy mozgásának, tartózkodási helyének, viselkedésének valós időben történő nyomon követését, ellenőrzését, szabályozását.⁹ Ennek megvalósítása különböző technikai megoldásokkal, eltérő igazságügyi szakaszokban és többféle jogintézményhez kapcsolódva történhet. A büntetés-végrehajtási jogban alkalmazását tekintve a szakirodalom bevett fogalomként használja az ún. első ajtó elektronikus felügyelet (*front-door electronic monitoring*), illetve hátsó ajtó elektronikus felügyelet (*back-door electronic monitoring*) terminusokat. Az előbbi esetén az elektronikus távfelügyeleti rendszer segítségével úgy történik a szabadságvesztés-büntetésének végrehajtása, hogy az elítélt személynek egy percet sem kell a büntetés-

Recommendation CM/Rec (2014)4 on electronic monitoring; Recommendation CM/Rec (2017)3 on the European Rules on community sanctions and measures.

⁷ Recommendation R (99)22 concerning Prison Overcrowding and Prison Population; United Nation Office on Drugs and Crime-Handbook on strategies to reduce overcrowding in prisons.

⁸ JUHÁSZ ZSUZSANNA: *Túlszűfolttság és börtönügy*. FORVM Acta Juridica et Politica. Szeged, 2018/2. 178. p.

⁹ NELLIS, MIKE: *Standards and Ethics in Electronic Monitoring*. 2015. 10. p. <https://rm.coe.int/handbook-standards-ethics-in-electronic-monitoring-eng/16806ab9b0> (Letöltés ideje: 2019. 03. 26.)

végrehajtási intézetben töltenie, büntetésének teljes tartamát otthon üli le. Ehhez képest az utóbbi megoldás az időelőtti szabadítási formák egyikének tekinthető, a hangsúly a fogvatartott társadalomba történő fokozatos visszavezetésén van. Fontos, hogy egyik módozat sem jár a szabadság teljes elvonásával, csupán annak korlátozásával.

A *Confederation of European Probation* bizonyos időközönként, általában kétévente tart konferenciát az elektronikus felügyelet témájában, és ehhez kapcsolódóan kérdőíves felmérést készítenek az európai országokkal az eszköz adott jogrendszerben történő megjelenésére vonatkozóan. A legutóbbi konferencia 2018-ban volt, ennek eredményei azt mutatják, hogy az elektronikus távfelügyeleti eszközt legtöbb esetben a büntetésvégrehajtás területén, a szabadságvesztések végrehajtási alternatívájaként (*front-door electronic monitoring*) vagy az időelőtti szabadítás jogintézményeihez kapcsolatosan, egyfajta felügyeleti eszközként (*back-door electronic monitoring*) szabályozzák. Fontos kiemelni, hogy a megkeresett európai államok közül 15 küldte vissza a kérdőívet, így ezekből származnak a következtetések.

1. sz. táblázat

A területek, ahol megjelenik az elektronikus felügyelet, valamint az elektronikus felügyelettel érintett esetek napi átlagának a száma 2017 június hónapból

Ország	Szabadságvesztés-büntetés végrehajtása	Időelőtti szabadítás
Ausztria	348 állandó (alkalmazás)	-
Belgium	844 állandó (alkalmazás)	575 állandó (alkalmazás)
Csehország	-	ideiglenes bevezetett
Finnország	-	199 állandó (alkalmazás)
Franciaország	10.920 állandó (alkalmazás)	43
Görögország	-	ideiglenes bevezetett
Hollandia	-	állandó (alkalmazás)
Írország	-	10
Lettország	-	33 állandó (alkalmazás)
Litvánia	-	90
Norvégia	328 állandó (alkalmazás)	-
Portugália	-	20 állandó (alkalmazás)
Svájc/Bázel	11 állandó (alkalmazás)	-
Svédország	209 állandó (alkalmazás)	128 állandó (alkalmazás)

*Forrás: Saját szerkesztés.*¹⁰

¹⁰ Confederation of European Probation: Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of questionnaires 2018; <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Analysis-Questionnaire-EM2018.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 04. 15.)

A szám adatok összehasonlítása és értékelése egyszerűbb lehet az adott országok börtönpopuláció nagyságának ismeretében, ezt szemlélteti a következő táblázat:

2. sz. táblázat

Egyes országok börtönnépességére és fogvatartotti rátájára vonatkozó adatok

	<i>Börtönnépesség</i>	<i>Fogvatartotti ráta</i>
<i>Ausztria</i>	8.692 fő	98
<i>Belgium</i>	10.073 fő	88
<i>Franciaország</i>	70.059 fő	104
<i>Norvégia</i>	3.373 fő	63
<i>Svédország</i>	5.979 fő	59
<i>Svájc</i>	6.943 fő	81

*Forrás: Saját szerkesztés.*¹¹

A továbbiakban kifejezetten azoknak az országoknak a szabályozását szeretném bemutatni, amelyek a kérdőívet visszaküldték. Ezen belül is vizsgálódásom fókuszja az első ajtós megoldásokon lesz, mivel ilyen jogintézménnyel magyar viszonylatban nem találkozhatunk. Úgy gondolom viszont, hogy a már meglévő reintegrációs őrizetet mint hátsó ajtós módozatot ez megfelelően egészíthetné ki és adott esetben kibővíthetné alkalmazásának körét.

III. Európai kitekintés

Az egyes országok szabályozását meghatározott szempontok mentén vizsgáltam, így a jogintézményhez kapcsolódó rendelkezések leírása nem kimerítő. Ezek kiválogatásának indoka és célja az volt, hogy közös jellemzőik megtalálásával egy ajánlást fogalmazzak meg a magyar jogrendszerre vonatkoztatva, és, hogy ezzel együtt a jogintézmény általános és legfontosabb jellemzőit is definiáljam. Ennek megfelelően kiemelésre kerül, hogy milyen tartamú szabadságvesztések esetén jöhet szóba az elektronikus felügyelet, mely feltételeket kell ehhez teljesíteni, mi a tartalma a végrehajtásnak, az eljárás megindítása és az engedélyezés az igazságszolgáltatás mely szereplőjéhez tartozik és, hogy a végrehajtás szabályainak megszegése, milyen következményeket von maga után.

¹¹ <http://www.prisonstudies.org/> (Letöltés ideje: 2019. 06. 13.)

1. Norvégia

Norvégiában az kérelmezheti, hogy szabadságvesztés-büntetésének egészét elektronikus felügyelet (*Elektronisk kontroll*) alatt, otthon töltse le, akit a bíróság legfeljebb 4 hónap végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt. Ebben a konstellációban az elítélt egy formanyomtatvány kitöltése mellett indítványozhatja, hogy a büntetésének teljes tartamát elektronikus felügyelet alkalmazásával hajtsák végre, ennek viszont további konjunktív feltételei vannak. Ahhoz, hogy a bíróság engedélyezze a végrehajtásnak ezt a módját, szükséges az elítélttel együtt élő, 18. életévét betöltött személyek kifejezett hozzájárulása. A további feltételek között szerepel, hogy az elektronikus felügyelettel érintettek a büntetés letöltése alatt kötelező dolgoznia vagy tanulnia, tilos alkoholt vagy egyéb tudatmódosító szereket fogyasztania, rendszeresen kell találkoznia a pártfogó felügyelőjével, valamint túrés kötelezettsége van arra vonatkozóan, hogy a pártfogó ad hoc látogatásokat tegyen otthonában vagy munkahelyén. A kérelmezési lehetőségről az elítélt – aki az alkalmazási feltételeknek megfelel – postai úton vagy e-mailben kap egy automatikus tájékoztatást, amelyhez csatolják a szükséges formanyomtatványt. Az érintett kérelme a norvég *Correctional Service*-hez¹² érkezik, amely eldönti, hogy a szabadságvesztésre ítéltre nézve megfelelően alkalmazható-e az elektronikus felügyelet intézménye. Abban az esetben, ha az elítélt később nem tesz eleget a rá vonatkozó magatartási szabályoknak, a büntetés hátralévő részét valamely büntetés-végrehajtási intézetben kell letöltenie.¹³

2. Svédország

A svédeknél az a személy kérheti a szabadságvesztés-büntetés intenzív elektronikus felügyelettel (*Intensivövervakning med elektronisk kontroll – fotboja*) történő végrehajtását, akit a bíróság legfeljebb 6 hónap végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt. Fontos, hogy nem tartoznak e körbe a szabadságvesztés azon esetei, amikor az helyettesítő büntetesként a pénzbüntetés, a feltételes szabadság vagy a próbára bocsátás helyébe lép. Amennyiben az elítélt jogosult rá, a svéd pártfogó felügyelet és büntetés-végrehajtási szervezet 2 hónapon belül felveszi vele a kapcsolatot és ők is fogják elbírálni az e tárgyban beérkező kérelmeket.¹⁴ Az „intenzív felügyelet” elnevezés azt kívánja kifejezni, hogy a jogintézmény lényegi elemei az emberi interakció, szigorú felügyelet és a célkitűzés, amely az érintett viselkedésének hosszú távú, pozitív megváltoztatására irányul. Ennek megfelelően a végrehajtás feltételeihez tartozik, hogy az elítéltnak az elektronikus felügyelet végrehajtására alkalmas lakóhellyel kell rendelkeznie, tartózkodnia kell az alkohol és egyéb tudatmódosító szerek használatától, kezelésre kell járnia, amennyiben ez indokolt és túrnie kell a pártfogó felügyelő rendszeres látogatásait.

¹² Ez a szervezet magába tömöríti a büntetés-végrehajtás, valamint a pártfogó felügyeleti szolgálat alkalmazottait is.

¹³ file:///D:/Let%C3%B6lt%C3%A9sek/Electronic+Monitoring+(EM)+-+information+to+the+offender.pdf (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

¹⁴ <http://www.domstol.se/Funktioner/English/Legal-proceedings/Criminal-sanctions/Foot-tag/> (Letöltés ideje: 2019. 04. 09.)

Ha az intenzív elektronikus felügyelet szabályait az elítélt megszegi, büntetés-végrehajtási intézetbe szállítják és büntetésének hátralévő részét ott kell letöltenie.¹⁵

3. Belgium

A belgák büntetőjogában az elektronikus felügyelet (*Surveillance électronique*) alkalmazásra kerül az eljárásjog kényszerítőeszközei között, anyagi jogi szempontból önálló büntetésként szabályozzák, illetve első-és hátsó ajtós modelljét is ismerik a büntetés-végrehajtás területén. Az első ajtós modell alapja, hogy az elítéltet legfeljebb 3 évig tartó végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre ítélték. Ezen túlmenően további feltétellel, hogy az elektronikus felügyelet telepítéséhez szükséges telefonkészülékkel és Belgium területén lakhellyel rendelkezzen, amelyet csak a *National Centre of Electronic Monitoring*¹⁶ előzetes egyetértésével változtathat meg.¹⁷ Fontos, hogy nem követhet el további bűncselekményeket, a technikai eszközt nem manipulálhatja, és a börtönparancsnok, illetve az illetékes elektronikus felügyeleti szolgálatok, igazságügyi asszisztensek megkeresésére reagálnia kell, a kért dokumentumokat pedig meg kell küldenie a számukra. A szabadságvesztés-büntetésének ilyen módú végrehajtására csakis az elítélt egyetértésével kerülhet sor, a vele együtt élők beleegyezése nem szükséges, amennyiben a végrehajtás az elítélt lakóhelyén történik, ha nem akkor viszont az ő hozzájárulásuk is kell. Az elektronikus felügyelettel történő végrehajtásra irányuló eljárásokat a börtönparancsnokok kezdeményezik, illetve ők azok, akik döntést hoznak erről. Tartalmát tekintve az elítélt mindennapjaira egy standard napirend az irányadó. Azoknak, akik nem dolgoznak, nem vesznek részt oktatáson, főszabály szerint 08:00-12:00 óráig van szabadidejük, amikor elhagyhatják a számukra kijelölt helyet. Akik teljes munkaidőben vannak foglalkoztatva, illetve oktatásban vesznek részt, napi 12 óra szabadidejük van, heti 6 napon keresztül. Ha valakinek féléllásban van elfoglaltsága, az napi 8 óra szabadidővel rendelkezhet. Az elektronikus felügyelet végrehajtásának előrehaladtával szisztematikusan növekszik a szabad órák száma is, amely legfeljebb 08:00 és 20:00 közötti időtartamra korlátozódhat. Az elektronikus felügyelet magatartási szabályainak megszegése nem feltétlen eredményezi a büntetés-végrehajtásban történő letöltést. Ez függ a szabályszegés súlyától, rendszerességétől, attól, hogy előzetesen már kapott-e az elítélt erre vonatkozóan valamiféle figyelmeztetést, az ezzel összefüggő döntés pedig a börtönparancsnokok diszkrecionális jogkörébe tartozik.¹⁸

¹⁵ BUNGERFELDT, JAN: *Old and New Uses of Electronic Monitoring in Sweden*. <https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/old-and-new-uses-electronic-monitoring-sweden> (Letöltés ideje: 2019. 04. 10.)

¹⁶ Ez a központ az, amely biztosítja az elektronikus felügyelet végrehajtását Belgium területén.

¹⁷ <http://www.maisonsdejustice.be/index.php?id=surveillanceelectronique> (Letöltés ideje: 2019. 04. 13.)

¹⁸ BEYENS, KRISTEL-ROOSEN, MARIJKE: *Electronic Monitoring in Belgium*. 2016. 7–8. 14. 58. pp. <http://28uzqb445tcn4c24864ahmel.wpengine.netdna-cdn.com/files/2016/06/EMEU-Electronic-monitoring-in-Belgium.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.13.)

4. Franciaország

A belgák mellett a franciák azok, akik rendkívül magas számban használják az elektronikus felügyeletet. Az első ajtós megoldásuk (*Le placement sous surveillance électronique*) alkalmazására akkor nyílik lehetőség, ha az elítélte legfeljebb 2 évig terjedő végrehajtandó szabadságvesztés-büntetést szabtak ki, bűnismétlők esetén ez legfeljebb 1 évig terjedhet. Ezen túlmenően az elítéltnak az elektronikus felügyelet végrehajtásához állandó lakóhellyel kell rendelkeznie, valamint egy egészségügyi igazolást is szükséges bemutatnia, amely azt támasztja alá, hogy megfelelő egészségügyi állapotban van a technikai eszköz viseléséhez.¹⁹ A döntéshozatal egyfajta automatizmussal működik, vagyis azoknak az elítélteknek a vonatkozásában, akik az előbbieken említett feltételeknek megfelelnek, a büntetések végrehajtásáért felelős bíró dönti el, hogy elektronikus felügyelet alá helyezhetőek-e, így ehhez nem szükséges az ő külön kérelmük. Ennek keretében a bíró a pártfogó felügyeleti szolgálatot bízta meg egy környezettanulmány elkészítésével, ezt követően pedig személyesen hallgatja meg az elítélte, valamint jogi képviselőjét. Eljárása keretében vizsgálja, hogy a végrehajtásra szolgáló ingatlanban élők beleegyeznek-e az elektronikus felügyelet foganatosításába, továbbá, hogy az elkövető személyiségére, múltjára, valamint az áldozatokra tekintettel megfelelő-e a szabadságvesztés-büntetésének ilyen módú foganatosítása.²⁰ A magatartási szabályok megszegése esetén az elkövető 3 évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel és pénzbüntetéssel szembesülhet.²¹

5. Svájc

Svájcban a büntetés-végrehajtás apparátusa az, amely az elítéltek kérelmére elrendelheti a 20 nap és 12 hónap közötti tartammal kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztések végrehajtási módjaként az elektronikus felügyeletet (*Elektronische Überwachung*). Ennek több konjunktív feltétele van. Elektronikus felügyelet akkor rendelhető el, ha nem kell tartani az elítélt szökésétől, vagy attól, hogy további bűncselekményeket fog elkövetni. Továbbá állandó lakóhellyel kell rendelkeznie, szükséges még a vele együtt élő felnőttek beleegyezése, valamint megértését kell kifejezni azzal kapcsolatban, hogy a büntetés-végrehajtás emberei a végrehajtás során időről időre látogatást tesznek lakóhelyén. Az elektronikus felügyelet alatt állónak heti legalább 20 órában dolgoznia, tanulnia vagy más hasznos tevékenységet kell folytatnia, vagy ha ilyen nincs, akkor ennek megszervezésére kell törekednie. Fontos, hogy a részére előre kidolgozott napirendbe és annak teljesítésébe bele kell egyeznie. Amennyiben az elektronikus felügyelet hatálya alatt álló többé nem felel meg az említett feltételeknek, vagy a számára kialakított napi-

¹⁹ <http://www.justice.gouv.fr/prison-et-reinsertion-10036/la-vie-hors-detention-10040/le-placement-sous-surveillance-electronique-11997.html> (Letöltés ideje: 2019. 04. 08.)

²⁰ HENNEGUELLE, ANAIS-MONNERY, BENJAMIN-KENSEY, ANNIE: *Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France*. 2016. 10–11. pp. <ftp://ftp.gate.cnrs.fr/RePEc/2016/1603.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

²¹ CRÉTENOT, MARIE: *Alternatives to Prison in Europe-France*. 2014. 34. p. http://www.prisonobservatory.org/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=119 (Letöltés ideje: 2019. 04. 09.)

rendet vagy magatartási szabályokat áthágta, akkor a büntetés-végrehajtás apparátusa dönthet az elítélt számára biztosított szabadidő eliminálásáról vagy akár az elektronikus felügyelet félbeszakításáról. Ha ez utóbbi eset következik be, akkor a végrehajtást a „normális” módon, büntetés-végrehajtási intézményben kell folytatni, de a törvény biztosítja a lehetőséget, hogy az elítéltet egy kvázi átmeneti részlegbe helyezhessék.²² Ez azt jelenti, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben kell töltenie az estéket, éjszakákat, a hétvégéket, valamint a szabadnapjait, viszont kijárhat dolgozni, tanulni és szabadidős tevékenységet végezni.²³

6. Ausztria

Az osztrákok első ajtós megoldásával (*elektronisch überwachter Hausarrest*) azok az elítéltek élhetnek, akiket 12 hónapot meg nem haladó végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre ítélte a bíróság. Az elektronikus felügyelet alá helyezésről a büntetés-végrehajtás apparátusa határoz az elítélt kérelmére. Pozitív elbírálásra akkor kerülhet sor, ha az érintett a végrehajtásra alkalmas lakhellyel, a létfenntartásához szükséges jövedelemmel, és egészségbiztosítással rendelkezik. Szükséges továbbá a vele egy háztartásban élők írásbeli hozzájárulása, valamint az, hogy az elítéltnak tevékenyen teljenek a mindennapjai, így fontos, hogy valamilyen hasznos tevékenységet végezzen. Ez lehet közhasznú munkavégzés, tanulás, gyermeknevelés vagy olyan programokon való részvétel, amely a társadalomba való újra beilleszkedését segíti. Szükséges továbbá egy prognózis, amely alátámasztja, hogy tekintettel az érintett személy lakóhelyi viszonyaira, szociális környezetére az elektronikus felügyelet által támasztott feltételek teljesíthetőek. A felügyelet végrehajtásával járó költségeket az elítéltnak kell viselnie, ez napi 22 eurót jelent. A végrehajtást félbeszakítják, amennyiben az elítélt nem felel meg többé az elrendeléshez szükséges feltételeknek, továbbá a költségek megfizetésével több mint egy hónapos késedelembe esik, vagy a meghatározott magatartási szabályokat súlyosan megszegi vagy ha ehhez kapcsolódó figyelmeztetés ellen cselekszik. Félbeszakítják a végrehajtást továbbá akkor is, ha alapos a gyanú arra vonatkozóan, hogy büntetésének fogantatása alatt szándékos vagy gondatlan bűncselekményt követett el, vagy ha vele szemben ez idő alatt elítélés történik szándékos vagy gondatlan bűncselekmény elkövetése miatt. Ennek eredménye pedig az elítélt büntetés-végrehajtási intézetbe kerülése.²⁴

IV. Érvék és ellenérvék

Az elektronikus felügyelet alkalmazásának megítélése nem egyértelmű, a jogintézménynek számos előnye és ezzel együtt néhány hátránya is azonosítható. A büntetés-

²² Schweizerisches Strafgesetzbuch (vom 21. Dezember 1937) Art. 79b Abs. 1-3.

²³ https://justizvollzug.zh.ch/internet/justiz_innere/juv/de/strafen_haft/freiheitsstrafen/allgefängenschaft.html (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

²⁴ Österreichs Strafvollzugsgesetz (Bundesgesetz vom 26. März 1969 über den Vollzug der Freiheitsstrafen und der mit Freiheitsentziehung verbundenen vorbeugenden Maßnahmen) Art. 156b. 156c. 156d.

végrehajtás szempontjából mindenképp előnyei közé sorolható, hogy megfelelő eszköze lehet a börtönnépeség csökkentésének, főleg akkor, ha az általam vizsgált európai országok szabályozásának megfelelően az ezzel összefüggő döntési mechanizmust a büntetés-végrehajtás apparátusának kezébe adjuk a jogerős elítélést követően. Ezzel összefüggésben megjegyzendő, hogy az elektronikus felügyelet végrehajtása költséghatékonyabb is, mint a szabadságvesztés büntetéseké. További előnye az első ajtós modellnek, hogy az elítéltet nem szakítjuk ki megszokott környezetéből és a bebörtönzéssel járó prizoniációs hatásokat elkerüli. Fontos, hogy megfelelő apparátus felállításával az elektronikus felügyelet végrehajtása számos olyan programot magába foglalhat, amely segíti a bűnelkövető társadalomba történő hatékony visszavezetését, anélkül, hogy ezt a fajta – adott esetben már fennálló problémát – a büntetés-végrehajtási intézetben történő elhelyezéssel még inkább kiszélesítsük. Az elektronikus felügyelet tartalommal történő megtöltése és ennek rendszeres ellenőrzése, és az elítéltekkel történő folyamatos kapcsolattartás a hatékonyság érdekében rendkívül fontos, mivel a megfigyelés önmagában nem feltétlen eredményez pozitív változásokat.

Hátrányai közé sorolható, hogy a végrehajtására szolgáló technikai eszköz könnyen meghibásodhat, így ez nehézségekkel járhat. Az eszköz láthatósága miatt félő lehet, hogy egyfajta stigmatizáló jel lehet viselője számára, és ez éppen a társadalomból történő kirekesztettség fokozódásával járhat. Az elítéltek mellé állítandó személyi állomány kapacitása is nagyban befolyásolja a jogintézmény sikerességét, az emberi erőforrás ilyen szinten nem minden esetben adott.

Az elektronikus felügyelet elterjedésének egyik legnagyobb ellenzője az amerikai *James Kilgore*, aki szerint az elektronikus felügyelet nem a börtönbüntetések alternatíváját jelenti, hanem csupán azok végrehajtását, amelynek eredményeként a társadalom általi bebörtönzés jelenségét tapasztalhatjuk meg. Véleménye szerint ez számos veszélyt rejt magában, például az ellenőrzés visszaélészszerűvé válását, az alapvető jogok komoly sérelmét, diszkrimináció erőteljes megjelenését a büntetések alkalmazásában, illetve a profitorientált cégek érdekeinek érvényesítését, amely a büntetőpolitikát befolyásolhatja.²⁵

Az előnyöket és a hátrányokat összevetve összességében viszont mégis úgy látom, hogy az első ajtós megoldás, meghatározott szempontok mentén történő bevezetése a magyar szabályozásba előnyös lehet, amellyel a már meglévő reintegrációs őrizet alkalmazási feltételeit is ki lehet bővíteni, fókuszát pedig más fogvatartotti csoportokra lehetne irányítani.

²⁵ KILGORE, JAMES: *Electronic Monitoring is NOT an Alternative to Incarceration*. 2017. <https://www.challengingcarceration.org/2017/06/18/why-electronic-monitoring/> (Letöltés ideje: 2019. 03. 27.)

V. A magyar szabályozás

1. Hátsó ajtó

Magyarországon a büntetés-végrehajtás területén 2015-ben jelent meg az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása, amelyet egy hátsó ajtós megoldásként szabályoztak a reintegrációs őrizet jogintézményének formájában. Alkalmazási feltételei kibővítésének indoka volt a Varga és mások kontra Magyarország ügy, amelyhez kapcsolódóan az Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztalta Magyarországot az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. és 13. cikkének²⁶ megsértéséért, és felhívta a magyar kormányt, hogy a jogerős döntéstől számított 6 hónapon belül, a problémák felszámolását célzó cselekvési tervet készítsen el.²⁷

A jogintézmény célja kettős. Intézeti szempontból a túlszűfolttség enyhítése, a fogvatartottak oldaláról pedig az, hogy lépcsőzetesen visszavezessék őket a társadalomba.²⁸ A reintegrációs őrizet az idő előtti szabadítás egy formájának tekinthető, viszont az elítélt nem nyeri vissza teljes szabadságát, mivel mozgása és tartózkodási helyének megválasztása korlátozva lesz. Ez azt jelenti, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtási bíró (továbbiakban: bv. bíró) által kijelölt lakást és ahhoz tartozó bekerített helyet csak az elrendelő határozatban meghatározott célból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása, munkavégzés, oktatásban, képzésben való részvétel vagy gyógykezelés céljából, az ott meghatározott időben és az úti cél meghatározása mellett hagyhatja el.²⁹

A reintegrációs őrizet alá helyezés feltételei meghatározott elkövetői körre nézve érvényesülhetnek. Ugyanis a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, illetve ennek kizárása vagy kizártsága esetén a szabadulás várható időpontja előtt reintegrációs őrizetbe helyezhető az az elítélt, aki azt vállalja és gondatlan bűncselekmény elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre, vagy ha szándékos bűncselekmény elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre, akkor nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítélték el, első ízben ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre vagy visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő, és öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztést tölt.³⁰ Ezekhez kapcsolódik továbbá, hogy az elítéltnak az egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésből legalább három, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésből legalább hat hónapot le kell töltenie.³¹

²⁶ EJEE 3. cikk: „Senkit nem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.” EJEE 13. cikk: „Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

²⁷ European Court of Human Rights: Varga and Others v. Hungary. http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_ENG.pdf (Letöltés ideje: 2019. 03. 30.)

²⁸ PERÉNYI NÓRA: A reintegrációs őrizet. 2. p. <https://mabie.hu/attachments/article/119/A%20reintegr%C3%A1ci%C3%B3s%20%C5%91rizet.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

²⁹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban: Bv. tv.) 187/A §. (3)–(4).

³⁰ Bv. tv. 187/A. § (1).

³¹ Bv. tv. 187/C. § d)

Az eljárás kapcsán fontos kiemelni, hogy a reintegrációs őrizet elrendelésére a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a bv. bírónak, továbbá elrendelését a szabadságvesztés végrehajtása alatt egy alkalommal az elítélt vagy védője is kezdeményezheti. A kérelmet a büntetés-végrehajtási intézet - értékelő véleményével és javaslatával - tizenöt napon belül továbbítja a bv. bírónak. A büntetés-végrehajtási intézet az előterjesztés vagy a kérelem véleményezésének megalapozása érdekében megkeresi a reintegrációs őrizet végrehajtására az elítélt által megjelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt az elektronikus távfelügyeleti eszköznek a lakásban való alkalmazhatóságának a felmérése, és annak alkalmazhatósága esetén környezettanulmány elkészítése céljából.³² A reintegrációs őrizet sikertelensége esetén a hátralévő időt büntetés-végrehajtási intézetben kell letölteni.

2. Első ajtó?

Először is meg kell jegyezni, hogy a reintegrációs őrizet feltételei bővítést igényelnek. Gondolok itt arra, hogy a hosszabb tartamú szabadságvesztésüket töltők számára is biztosítanám a jogintézmény igénybevételét, hiszen ennek egyik legfontosabb funkciója a fogvatartottak társadalomba történő visszaillesztése. Az ezzel járó nehézségek is erőteljesebben jelennek meg a társadalomtól hosszabb ideje, a börtönrezsimben izoláltan élő személyek esetében.

Kifogásolhatónak tartom azt a rendelkezést is, mely szerint az elítéltnak, aki egy évet meg nem haladó szabadságvesztését tölti, legalább 3 hónapot le kell ülnie ahhoz, hogy jogosult legyen a reintegrációs őrizetre. Ilyenkor eleve egy rövidtartamú szabadságvesztésről beszélhetünk, de a legjobb esetben már 3 hónapot követően szabadulhat az elítélt. Az ilyen rövid tartamú bebörtönzés inkább negatívan hat a fogvatartottra, mintsem, hogy a pozitív irányú fejlődését segítené elő. A rövid tartamú szabadságvesztés esetén nem valósulnak meg továbbá az intézményben kialakított nevelési, oktatási programok céljai, ugyanis ezekhez idő szükséges. A visszaesők esetén elrettentő erővel nem bír, az első ízben deliktumot elkövetőkre pedig aránytalanul keményen hathat, azzal együtt, hogy a szabadságvesztéssel járó összes negatívum hatással lehet rájuk.³³

A vizsgált országok kapcsán is megállapítható, hogy alapvetően rövid tartamú szabadságvesztések esetén biztosítanak lehetőséget a végrehajtás alternatív módozatára, viszont a rövid tartam fogalma országonként változó lehet. Az is látszik továbbá, hogy jellemzően a magas fogvatartotti rátával³⁴, és ezzel együtt a túlszűfoaltsággal küzdő országok (Franciaország, Belgium) azok, amelyek a többihez képest hosszabb szabadságvesztésekre is kiterjesztik az első ajtós modell alkalmazását, valamint eljárásukban megjelenik az ügyek automatikus felülvizsgálata. Magyar viszonylatban sincs egyetértés a rövid tartamot illetően, viszont az Európa Tanács mércéje irányadó lehet, amely az egy

³² Bv. tv. 61/A. § (1)–(2)

³³ NAGY FERENC: *A rövid tartamú szabadságvesztés és szurrogátumai*. Magyar Jog, 1991/10. 588. 591. pp.

³⁴ http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/occupancy-level?field_region_taxonomy_tid=14 (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

évig terjedő szabadságvesztés-büntetéseket sorolja ebbe a kategóriába.³⁵ Ez Magyarországon a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának legfrissebb statisztikája alapján 875 főt érintene.³⁶ Hangsúlyoznám, hogy ezt a lehetőséget a kvázi helyettesítő szabadságvesztésekre is kiterjeszteném, vagyis azokra, amelyek a közérdekű munka illetve a pénzbüntetés helyébe lépnek, önhibából történő nem teljesítés esetén.

A vizsgált országok többségében az eljárás kezdeményezése az elítélt kezében van, viszont az ezzel összefüggő vizsgálatot a büntetés-végrehajtás alkalmazottai fogatosítják, a végleges döntést pedig szintén a büntetés-végrehajtás apparátusához tartozó személy hozza meg. A magyar hátsó ajtós szabályozás e tekintetben mindenképp dicsérendő, hiszen lehetőséget biztosít az eljárás bv. bíró vagy fogvatartott általi megindítására, a környezettanulmány elkészítésébe bevonják a pártfogókat is, míg a végső döntés meghozatala a bv. bíró kezében van. Ezt a konstellációt az első ajtós megoldásnál is fenntartánám.

Tartalmát illetően el kell ismernünk az elektronikus felügyelet reszocializációs céljait és punitív jellegét is. A rehabilitációs törekvések egyértelműen kiolvashatók az elemzett európai országok szabályaiból. Ennek alapját képezi egy előre meghatározott napirend, amelynek alapvető pillére kötelező vagy fakultatív jelleggel a munkavállalás, tanulás, képzéseken, kezeléseken való részvétel vagy ennek a lehetősége. Személy szerint határozottan jó megoldásnak tartom a kötelező eset bevezetését, amelyet Norvégia vagy Ausztria kapcsán láthatunk, természetesen megfelelő segítségnyújtás és ellenőrzés mellett. Ez igényli a pártfogó felügyelők erőteljes bevonását, ad hoc látogatások megszervezését, és rendszeres találkozók beépítését is. A skandináv államoknál megjelenő alkohol és más tudatmódosító szerek tilalma szinten megfontolandó lehet a végrehajtás idejére.

Láthatuk azt is, hogy az összes vizsgált államnál az elítélt kirívóan rebellis magatartásának, vagy a feltételek nem teljesítésének következménye az, hogy szabadságvesztés-büntetésének hátralévő részét büntetés-végrehajtási intézetben kell letöltenie. Ebből következik, hogy az elektronikus felügyelet tartama beszámít a szabadságvesztés tartamába, így el kell ismernünk az alapjogok korlátozását magába foglaló punitív jellegét. Ezt a megoldást én is szükségesnek és az elrettentés szempontjából hatékonyak tartom.

VI. Konklúzió

A technológia fejlődésével valamint az európai büntetőpolitika humanizálódásával az elektronikus távfelügyeleti eszköz büntető igazságszolgáltatásban való alkalmazása egyre inkább elterjed. A büntetőjog számos területén, a legkülönbözőbb jogintézményekkel kombináltan jelenhet és jelenik is meg, viszont legbiztonságosabban talán a büntetés-végrehajtással összefüggésben szabályozható. Biztonság alatt a jogbiztonságot értem, amelyet az ún. *net-widening* jelenség oldaláról közelíttek meg. Ez nem jelent mást, mint a társadalmi kontroll egyre szélesebb kiterjesztését az individuumok felett. Ennek

³⁵ http://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170425.pdf (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

³⁶ <https://bv.gov.hu/sites/default/files/BvOP/Kiadvanyok/Bortonstatisztikai%20Szemle%202018%201.pdf> (Letöltés ideje: 2019. 04. 14.)

korlátait rendkívül nehéz megteremteni. Büntetőeljárásjog szempontjából veszélyt jelenthet, hogy az elektronikus felügyeletre csupán egyfajta eszközként tekintünk, amely adott esetben segít a letartóztatások foganatosításában, viszont a jogerős szabadságvesztésbe már nem számítjuk be. Anyagi jogi szempontból, önálló szankciókénti szabályozása esetén féltő, hogy a nem megfelelő jogalkalmazással büntetésként olyan elkövetőkre nézve jelent veszélyt, akik egyébként enyhébb büntetésben is részesülhettek volna.³⁷

A büntetés-végrehajtás kapcsán viszont már van egy jogerős ítélet, és azzal, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet kezébe adjuk az eljárás lebonyolítását valamint a döntés meghozatalát, elősegíthetjük az individualizációs szempontok érvényesülését. Véleményem szerint a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb célkitűzésével, a reintegrációval teljes mértékben összeegyeztethetők mind az első, mind pedig a hátsó ajtós modellek, sőt ezek hatékonyan kiegészíthetik egymást. A jogi szabályozás megléte viszont önmagában nem elegendő, a jogintézmény általános jellemzőiből fakadóan ugyanis a megfelelő végrehajtói apparátus megléte elengedhetetlen, így továbbra is hangsúlyozom a pártfogó felügyelői szolgálat fontosságát és támogatását.

JASMINE HUSSEIN

FRONT-DOOR OR BACK-DOOR? – THE PRISON LAW ASPECTS
OF THE ELECTRONIC MONITORING

(Summary)

The overcrowding of the prisons is still an existing problem not only in Hungary but in many parts of the world. There are many solutions provided by the Council of Europe, the United Nations or by other non-governmental organizations. With the development of the technological issues the usage of the electronic monitoring is getting more and more promoted. We have to consider it not only as a supervisory tool, rather a legal instrument with punitive content. It can be used as a procedure law, substantive law and also as a prison law instrument. In my study I focus on the prison law aspects, which are namely the front-door electronic monitoring and the back-door electronic monitoring. According to that I examine the legal rules of the front-door electronic monitoring in different european countries selected out by certain aspects. My research goal is to find the most effective keypoints of the legal regulations which could be implemented in the hungarian prison law. It could be necessary, because we have already regulated the back-door electronic monitoring, but for the purpose of making it even more effective we have to think through the possibility to bring under regulation the idea of the front-door electronic monitoring.

³⁷ KANTOROWITZ, ELENA: *Cognitive Biases and Procedural Rules: Enhancing the Use of Alternative Sanctions*.3–4. pp. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2531418 (Letöltés ideje: 2019. 03. 27.)